

Θέματα Νεοελληνικής Γλώσσας Γενικής Παιδείας Β' Λυκείου 1999

Κείμενο

Ο homo sapiens γίνεται homo videns, ο «άνθρωπος που γνωρίζει» μετατρέπεται σε «άνθρωπο που βλέπει» και η τηλεόραση γίνεται το «ρέκβιεμ της σκέψης».

Το τελευταίο βιβλίο του Ιταλού πολιτειολόγου και συνταγματολόγου Τζοβάνι Σαρτόρι είναι ένας λίβελος κατά της τηλεόρασης και συγκεκριμένα κατά της ενημέρωσης μέσω της εικόνας που αυτή προσφέρει. Η ενημέρωση του είδους αυτού, υποστηρίζει στο βιβλίο του «Homo videns» (ο άνθρωπος που βλέπει), διαφθείρει τη δημοκρατία, χειραγωγεί την κοινή γνώμη, προσδιορίζει την ηγετική τάξη, δημιουργεί τον «βιντεο-ηγέτη», αφαιρεί τη σημασία των κομμάτων και θεσμών, μειώνει το επίπεδο της κριτικής σκέψης των πολιτών. Και όταν η αλλαγή από τον homo sapiens στον homo videns ολοκληρωθεί, τα βιβλία και η σκέψη με ιδέες και έννοιες θα αχρηστευθούν και η κυριαρχία των εικόνων θα οδηγήσει το ανθρώπινο είδος στην πνευματική ατροφία της «ηλεκτρονικής μοναξιάς».

Ο Σαρτόρι καταστροφολογεί εσκεμμένα στο βιβλίο του για να προκαλέσει πολεμική. Η βασική υπόθεσή του, «να βλέπεις δεν σημαίνει και να καταλαβαίνεις», και η θέση του, ότι «οι τηλε-άνθρωποι θα είναι αιώνια βιντεο-μωρά» εφόσον η κυριαρχία της εικόνας θα αντικαταστήσει την κυριαρχία του λόγου και της γλώσσας, μπορεί κάλλιστα να αμφισβητηθεί - από καταβολής τηλεοράσεως διανοούμενοι προειδοποιούν για τις «κοσμογονικές» αλλαγές που θα επιφέρει στον άνθρωπο - ή και να επικριθεί ως ελιτίστικη άποψη για τον πολιτισμό. Αλλά το μεγάλο θέμα που θίγει ο Ιταλός συνταγματολόγος είναι οι συνέπειες της «βιντεο-ενημέρωσης» για τη δημοκρατία.

Ο Σαρτόρι αρνείται τη θέση ότι, επειδή η τηλεόραση μεταφέρει σε εκατομμύρια σπίτια ένα τεράστιο όγκο ειδήσεων, κάνει τον κόσμο ένα τεράστιο «χωριό». Η τηλεόραση, υποστηρίζει, βάζει τον κόσμο να βλέπει ό,τι εκείνη θέλει, χειραγωγεί με τη μεγαλύτερη ευκολία, μετατρέπει τα πάντα σε θέαμα, προσδίδει στην πολιτική συγκινησιακή διάσταση και στην πραγματικότητα προσφέρει λιγότερη ενημέρωση από οποιοδήποτε άλλο μέσο, τη «βιντεο-ενημέρωση», η οποία φτωχαίνει την είδηση και δεν επιτρέπει την κατανόηση. Το αποτέλεσμα είναι, αφενός ένας φαύλος κύκλος ανάμεσα στις σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης και τη «βιντεο-εξουσία» (η TV ενημερώνει λίγο και άσχημα για ένα θέμα, ο πολίτης ερωτάται από τα ινστιτούτα δημοσκοπήσεων και απαντάει για πράγματα για τα οποία «γνωρίζει» λίγα ή τίποτα, οι πολιτικοί προσανατολίζονται βάσει των απαντήσεων αυτών) και αφετέρου ο «βιντεο-ηγέτης», ο πολιτικός που δεν δίνει μηνύματα, αλλά «αντιπροσωπεύει» το μήνυμα. Ο Σαρτόρι παραδέχεται ότι δεν έχει συνταγές, θεωρεί ωστόσο σημαντικό να καταλάβει κανείς ότι η «βιντεο-ενημέρωση» δεν έχει σχέση με τη δημοκρατία και ότι μπορεί να κάνει τις χώρες «να οδηγηθούν από οδηγούς χωρίς δίπλωμα».

(κείμενο από εφημερίδα)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

λίβελος: δυσφημιστικό ή υβριστικό δημοσίευμα.

ελιτίστικη άποψη: αυτή που διατυπώνεται από τους εκλεκτούς μιας ομάδας ή κοινωνίας.

ρέκβιεμ της σκέψης: νέκρωση της σκέψης.

Ερώτημα Α

Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου σε 80-100 λέξεις το πολύ, χωρίς δικά σας σχόλια.

(Μονάδες 25)

Απάντηση:

Στο κείμενο παρουσιάζεται το νέο βιβλίο του Ιταλού στοχαστή Τζοβάνι Σαρτόρι και σχολιάζεται το αξιόπιστο των απόψεών του. Ο Σαρτόρι πιστεύει πως ο «σκεπτόμενος άνθρωπος» τρέπεται σε «άνθρωπο που βλέπει» εξαιτίας της κυριαρχίας των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης. Το γεγονός αυτό επιφέρει το θάνατο της ανθρώπινης σκέψης. Εσκεμμένα προκλητικός ο λόγος του συγγραφέα εστιάζει στα αρνητικά που επιφέρει η ενημέρωση από την τηλεόραση και κυρίως στην πνευματική ατροφία.

Ο δημοσιογράφος που παρουσιάζει το βιβλίο αναφέρει ότι οι απόψεις αυτές επιδέχονται αμφισβήτηση και ότι μπορούν να κατηγορηθούν ως ελιτίστικες. Ωστόσο εμμένει στην έκθεση των απόψεων του Σαρτόρι και ιδίως σε αυτές που αναφέρονται στις συνέπειες των ΜΜΕ στη δημοκρατία. Η τηλεόραση προσφέρει το ελάχιστο της ενημέρωσης στο κοινό και αυτό επηρεάζει και την ποιότητα των ηγετών που αναδεικνύονται από το κοινό.

Ερώτημα Β

Β. 1. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο που σας δόθηκε, να χαρακτηρίσετε στο τετράδιό σας τις προτάσεις που ακολουθούν με την ένδειξη «**Σωστό**» ή «**Λάθος**». Να γράψετε την ένδειξη δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση.

Ο Σαρτόρι:

α) είναι αισιόδοξος για τον ρόλο της τηλεόρασης.

β) υποστηρίζει ότι οι δημοσκοπήσεις προσανατολίζουν τον λόγο των πολιτικών.

γ) προτείνει λύσεις που διασφαλίζουν τη δημοκρατία.

δ) πιστεύει ότι η κυριαρχία της εικόνας αποδυναμώνει την κριτική σκέψη.

(Μονάδες 6)

Β. 2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τρεις διαφορετικούς τίτλους για να αποδώσετε την είδηση που περιέχει το κείμενο :

α) χωρίς σχόλιο

β) με σχόλιο επιδοκιμαστικό

γ) με σχόλιο επικριτικό

(Μονάδες 3)

Β. 3. Να εντοπίσετε και να αντιγράψετε στο τετράδιό σας ένα σημείο του κειμένου που αποτελεί σχόλιο.

(Μονάδες 3)

B. 4. **όγκος, συνταγή**: Να γράψετε στο τετράδιο σας τέσσερις (4) προτάσεις, στις οποίες να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις που σας δίνονται, μία φορά με τη μεταφορική και μία με την κυριολεκτική τους σημασία.
(Μονάδες 4)

B. 5. Να γράψετε στο τετράδιό σας ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **επικρίνονται, συνέπειες, αντιπροσωπεύω**.
(Μονάδες 3)

B. 6. «Η ενημέρωση του είδους αυτού διαφθείρει τη δημοκρατία, χειραγωγεί την κοινή γνώμη, προσδιορίζει την ηγετική τάξη, δημιουργεί τον «βιντεο-ηγέτη», αφαιρεί τη σημασία των κομμάτων και θεσμών, μειώνει το επίπεδο της κριτικής σκέψης των πολιτών».

α) Να γράψετε στο τετράδιό σας το απόσπασμα, μετατρέποντας την ενεργητική σύνταξη σε παθητική.
(Μονάδες 4)

β) Γιατί ο συντάκτης προτίμησε την ενεργητική σύνταξη; Να απαντήσετε με συντομία στο τετράδιό σας.
(Μονάδες 2)

Απάντηση:

B.1.

- α) Λ
- β) Σ
- γ) Λ
- δ) Σ

B.2.

- α) Μετατροπή του homo sapiens σε homo videns
- β) Επιτέλους, η εικόνα κυριαρχεί!
- γ) Κίνδυνος πνευματικής ατροφίας από την πολλή τηλεόραση

B.3.

Ο Σαρτόρι καταστροφολογεί εσκεμμένα στο βιβλίο του για να προκαλέσει πολεμική.

B.4.

- α.1. Ο όγκος εργασίας των μαθητών είναι τεράστιος.
- α.2. Ο όγκος που καταλαμβάνει η βιβλιοθήκη είναι πολύ μεγάλος.
- β.1. Πρέπει να βρείτε τη συνταγή της επιτυχίας.
- β.2. Αγόρασα ένα βιβλίο με συνταγές μαγειρικής.

B.5.

- α. κατηγορούνται
- β. επιπτώσεις
- γ. εκπροσωπώ

B.6.

α) Η δημοκρατία διαφθείρεται από την ενημέρωση του είδους αυτού, χειραγωγείται η κοινή γνώμη, προσδιορίζεται η ηγετική τάξη, δημιουργείται ο «βιντεο-ηγέτης», αφαιρείται η σημασία των κομμάτων και των θεσμών, μειώνεται το επίπεδο της κριτικής σκέψης των πολιτών.

β) Ο συντάκτης προτίμησε την ενεργητική σύνταξη γιατί ήθελε να τονίσει το υποκείμενο των ρημάτων και να δώσει έμφαση στην έννοια της «τηλεοπτικής ενημέρωσης».

Ερώτημα Γ

Γ. Στην τάξη σας διαβάσετε το κείμενο που σας δόθηκε και συμφωνείτε ότι ο Σαρτόρι υπερβάλλει. Να γράψετε ένα κείμενο που να μην υπερβαίνει τις 500 λέξεις για την σχολική σας εφημερίδα, στο οποίο να υποστηρίξετε την άποψη ότι η τηλεόραση έχει και θετικές πλευρές και ότι οι συνέπειες που φοβάται ο Σαρτόρι θα μπορούσαν να αποφευχθούν.

(Μονάδες 50)

Απάντηση:

Γ. (Παράδειγμα κειμένου για την σχολική εφημερίδα)

Με αφορμή την παρουσίαση των απόψεων του βιβλίου του Ιταλού πολιτειολόγου και συνταγματολόγου Τζοβάνι Σαρτόρι για την τηλεόραση, και τη συζήτηση που ακολούθησε σχετικά με τις αρνητικές συνέπειες της τηλεόρασης, οφείλουμε να τονίσουμε και τον αντίλογο.

Η τηλεόραση, όπως άλλωστε, και τα υπόλοιπα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη σημερινή εποχή, αποτελεί ένα σημαντικό, πλην όμως αμφιλεγόμενο, σημείο αναφοράς. Ο ηλεκτρονικός τύπος αντικαθιστά σταδιακά τον έντυπο λόγο και κατέχει ολοένα αυξανόμενο ρόλο στην ενημέρωση των πολιτών. Οι πολίτες είναι σε θέση να πληροφορηθούν για τα γεγονότα που διαδραματίζονται σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του πλανήτη άμεσα και ανέξοδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία παρακολουθήσαμε κατά την τελευταία δεκαετία δύο πολέμους τη στιγμή ακριβώς που αυτοί συνέβαιναν.

Για ένα πλατύ κοινό η τηλεόραση αποτελεί ένα σημαντικό μέσο ψυχαγωγίας και διασκέδασης. Στους έντονους ρυθμούς της σημερινής κοινωνίας η τηλεόραση, προσιτή στον καθένα, προσφέρει διεξόδους εξόδου από την ανία και τη ρουτίνα της καθημερινότητας. Φέρνει στο σπίτι και του πιο απομακρυσμένου πολίτη εικόνες και πρόσωπα από διάφορα μέρη της γης, του συστήνει νέους πολιτισμούς και του προσφέρει οπτικές εμπειρίες που σε καμιά άλλη περίπτωση δε θα μπορούσε να απολαύσει. Με τα ντοκυμαντέρ και τις έρευνες, εκτός από ενημερωτικό, η τηλεόραση επιτελεί και πολιτιστικό σκοπό. Ο θεατής αισθάνεται πολίτης αυτού που αποκαλούμε «παγκόσμιο χωριό».

Λέγεται ότι η τηλεόραση διαμορφώνει την κοινή γνώμη. Όμως κανένα άλλο μέσο δε μπορεί να εκφράσει τη γνώμη του μέσου ανθρώπου, τη λαϊκή βούληση, καλύτερα από αυτή. Η τηλεόραση κρίνει και ελέγχει τους φορείς της εξουσίας και με την τεράστια δύναμη που διαθέτει αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα εξυγίανσης του δημόσιου βίου. Λειτουργεί ως συλλογική συνείδηση στις ακρότητες και τα ατοπήματα των εξουσιαστών.

Η κριτική που της ασκεί ο Σαρτόρι έχει βάση, είναι όμως υπερβολική. Ο Σαρτόρι περιγράφει περισσότερο μια υποθετική κατάσταση που πιθανόν θα συμβεί εάν οι θεατές της τηλεόρασης απεμπολήσουν κάθε ίχνος παιδείας και κριτικής σκέψης που διαθέτουν. Οι συνέπειες που περιγράφονται στο βιβλίο του είναι δυνατό να αποφευχθούν εάν το κοινό διαθέτει γνώσεις, έχει επαρκή πνευματική εγρήγορση, αισθητική καλλιέργεια και συνείδηση της δύναμής του. Η παθητικότητα και η άκριτη αποδοχή των τηλεοπτικών σημάτων αποτελούν την «κερκόπορτα» των όποιων αρνητικών συνεπειών της τηλεόρασης.

Πέραν όμως των προσωπικών ευθυνών των θεατών, η κοινωνία οφείλει να θωρακίσει τους πολίτες της και το πολίτευμά της από αυτούς τους κινδύνους. Θεσμοί όπως το σχολείο, οι επιτροπές παιδείας, το ραδιοτηλεοπτικό συμβούλιο οφείλουν, από τη μια να διαφυλάξουν την οικονομική και πολιτική ανεξαρτησία της τηλεόρασης και να προστατέψουν το κοινό από την παρακολούθηση πολιτιστικών υποπροϊόντων, από την άλλη να διαμορφώσουν συνειδήσεις που δε θα δέχονται παθητικά ό,τι τους σερβίρεται. Με δύο λόγια, να διαμορφώσουν πολίτες με την αρχαιοελληνική έννοια του όρου.